امام علی(ع):
وقتی کسی پی برد که دوستش به چیزی نیازمند است، باید قبل از درخواست نیاز او را بر طرف کند و او را وادار به سؤال و درخواست نکند.

روزنامه سیاسی، فرهنگی، اجتماعی، اقتصادی
صاحب‌امتیاز و مدیرمسؤول: محمد آخوندی
مدیرعامل: رضا شکیبایی
سردبیر: سید عابدین نورالدینی
نشانی: خیابان انقلاب اسلامی، بین حافظ و خیابان ولیعصر(عج)، کوچه سعید، پلاک ۹
روابط عمومی: ۶۶۴۱۳۷۹۲ تلفن: ۶۶۴۱۳۷۸۳ نمابر: ۶۶۴۱۴۱۳۷
پیامرسان: vatanemrooz@ پست الکترونیک: info@vatanemrooz.ir
چاپ: ایران کهن توزیع: نشر گستر امروز: ۶۱۹۳۳۰۰۰
وطن امروز

گزارش «وطن‌امروز» از دلایل جهش قیمت نفت؛ از افت کم‌سابقه صادرات نفت عربستان تا جنگ نفتکش‌ها

تنگه‌های بازارساز

گروه اقتصادی: بازار نفت در چند روز گذشته دوباره چهره‌ای پیدا کرده که جهان طی سال‌های اخیر بارها از آن ترسیده؛ قیمت بالای ۱۰۰ دلار، نفتکش‌هایی که از عبور از مسیرهای اصلی خودداری می‌کنند، پالایشگاه‌هایی که با کمبود خوراک یا اختلال عملیاتی روبه‌رو هستند و کشورهایی که برای جلوگیری از کمبود سوخت، به ذخایر اضطراری خود دست می‌برند.

نفت برنت روز پنجشنبه تا ۱۰۹ دلار و ۹۷ سنت در هر بشکه بالا رفت؛ بالاترین سطح در چند ماه گذشته. نفت آمریکا نیز تا بالای ۱۰۴ دلار پیش رفت. هر چند قیمت‌ها روز جمعه بخشی از این رشد را پس گرفتند و برنت حوالی ۱۰۴ دلار معامله شد اما تصویر کلی بازار همچنان صعودی و نگران‌کننده است. بهای برنت در پایان هفته بیش از ۸ درصد بالاتر از ابتدای هفته قرار داشت.

علت این جهش چیست؟ بازار نفت اکنون با چند ضربه همزمان روبه‌رو است؛ اختلال شدید در تردد نفتکش‌ها از تنگه هرمز، حملات به نفتکش‌ها و تأسیسات انرژی، هدف قرار گرفتن آرامکو و کاهش تاریخی عرضه عربستان، گسترش تسلط انصارالله در باب‌المندب و آسیب دیدن ظرفیت پالایش و تخلیه سریع ذخایر جهانی.

به زبان ساده، بازار با چاه‌های نفتی که آسیب دیده‌اند، کشتی‌هایی که نمی‌خواهند حرکت کنند و پالایشگاه‌هایی که نمی‌توانند با ظرفیت قبلی کار کنند، همزمان مواجه شده است. همین ترکیب است که نفت را دوباره به محدوده ۱۱۰ دلار رسانده و پرسش مهم‌تری را پیش روی بازار گذاشته است: اگر اختلال‌ها ادامه یابد، نفت می‌تواند از ۱۱۰ دلار هم عبور کند؟

■ هراس تانکرها از جنگ نفتکش‌ها در تنگه هرمز

آنچه بازار را در روزهای اخیر به وحشت انداخت، صرفا احتمال بسته شدن و انسداد کامل تنگه نبود، کاهش شدید رفت‌وآمد کشتی‌ها به تنهایی برای ایجاد نگرانی کافی بود. داده‌های رهگیری کشتی‌ها نشان می‌دهد در روز چهارشنبه تنها ۷ کشتی تجاری از تنگه هرمز عبور کردند. پنجشنبه نیز تعداد عبورها در همین محدوده بسیار پایین ماند. این عدد را باید کنار میانگین حدود ۱۲ تا ۱۵ کشتی در روز در روزهای اخیر و حدود ۱۲۵ کشتی در روز پیش از آغاز جنگ قرار داد.

ضربه دوم از دریا آمد؛ حملات متقابل به نفتکش‌ها، ریسک حمل‌ونقل را به شکل محسوسی بالا برده است. در ابتدای سپتامبر ۲ نفتکش حامل نفت عربستان در نزدیکی عمان هدف قرار گرفتند. هر دو نفتکش پس از بارگیری حدود ۲ میلیون بشکه نفت در حرکت بودند. چند روز بعد نیز ایران اعلام کرد در واکنش به حملات آمریکا ۱۰ کشتی را در نزدیکی تنگه هرمز هدف قرار داده است. برای بازار نفت، هر حمله به یک کشتی الزاما به معنای از دست رفتن همان محموله نیست، مساله مهم‌تر، اثری است که بر رفتار صدها کشتی و شرکت کشتیرانی می‌گذارد.

مالک نفتکش باید حساب کند که آیا حمل یک محموله چندمیلیون بشکه‌ای، با وجود خطر حمله، افزایش هزینه بیمه و احتمال توقف یا آسیب کشتی، هنوز صرفه اقتصادی دارد؟ اگر پاسخ منفی شود، کشتی‌ها یا مسیر خود را تغییر می‌دهند یا منتظر می‌مانند.

در این میان، هزینه بیمه، سوخت و کرایه حمل نیز بالا می‌رود. بنابراین حتی نفتی که از نظر فیزیکی در بازار وجود دارد، ممکن است با هزینه و تأخیر بسیار بیشتری به پالایشگاه برسد. این همان چیزی است که در روزهای اخیر به یک عامل مهم افزایش قیمت تبدیل شده و در نتیجه بازار در حال قیمت‌گذاری ریسک است.

■ سقوط تاریخی عرضه سعودی‌ها

ضربه بعدی، این بار مستقیما به سعودی‌ها، یکی از مهم‌ترین تولیدکنندگان جهان وارد شده است. آژانس بین‌المللی انرژی در تازه‌ترین گزارش خود اعلام کرده عرضه نفت خام عربستان با کاهش ۲٫۳ میلیون بشکه‌ای در روز نسبت به ماه قبل، به حدود ۶ میلیون بشکه در روز رسیده؛ یعنی پایین‌ترین سطح بیش از ۳ دهه گذشته. این افت در پی حمله به تأسیسات انرژی، آرامکو و اختلال در مسیرهای کشتیرانی رخ داده است.

اهمیت این عدد بسیار زیاد است. عربستان یکی از معدود کشورهایی است که در شرایط عادی می‌تواند بخشی از کمبود بازار را با افزایش تولید جبران کند. وقتی عرضه خود این کشور کاهش می‌یابد، بازار عملا بخشی از توان ضربه‌گیر خود را از دست می‌دهد.

گزارش آژانس بین‌المللی انرژی همچنین نشان می‌دهد حملات نیروهای انصارالله به کشتی‌های عبوری از باب‌المندب، پالایشگاه جیزان و کشتیرانی اطراف ینبع، در کنار حمله پهپادی به تأسیسات ابقیق، بر عرضه عربستان اثر زیادی گذاشته است.

اینجا یک نکته مهم وجود دارد؛ مساله عربستان فقط میزان تولید نفت نیست، مسیر صادرات هم هست. عربستان برای دور زدن تنگه هرمز به خط لوله شرق به غرب و بنادر دریای سرخ متکی شده، اگر این مسیرها نیز در معرض تهدید قرار بگیرند، گزینه‌های جایگزین عربستان محدودتر می‌شود.

■ زنگ خطر باب‌المندب و محاصره از ۲ سو

اگر تنگه هرمز در شرق شبه‌جزیره عربستان برای بازار نفت مهم است، باب‌المندب در غرب آن قرار دارد و نقش مهمی در اتصال دریای سرخ به خلیج عدن ایفا می‌کند. در روزهای اخیر انصارالله یمن پیشروی خود را در سواحل دریای سرخ افزایش داده است. نیروهای انصارالله روز پنجشنبه کنترل بندر المخا را به دست گرفتند و روز جمعه نیز طبق گزارش منابع یمنی، به جزیره راهبردی «پریم» و شهر ساحلی «ذباب» در نزدیکی باب‌المندب رسیدند.

این تحول از منظر بازار انرژی اهمیت زیادی دارد، زیرا باب‌المندب یکی از مسیرهای مهم عبور کشتی‌های حامل انرژی است و تسلط نظامی بر مناطق مشرف به آن می‌تواند ریسک حمل‌ونقل دریایی را افزایش دهد.

البته باید میان «تسلط بر مناطق اطراف یک آبراه» و «بسته شدن کامل آبراه» تفاوت گذاشت. بازار هنوز با انسداد کامل باب‌المندب روبه‌رو نیست و فعلا تعداد عبور کشتی‌ها از این مسیر در محدوده نزدیک به میانگین اخیر باقی مانده است اما بازار برای افزایش قیمت نفت الزاما منتظر بسته شدن کامل مسیرها نمی‌ماند؛ احتمال اختلال کافی است تا بخشی از نفت آینده گران‌تر معامله شود. این همان چیزی است که اکنون رخ داده است.

■ بحران فراتر از نفت خام

یکی از اشتباه‌های رایج در تحلیل بحران نفت این است که همه چیز را با قیمت نفت خام بسنجیم. اتفاقا در بحران کنونی، شاید فرآورده‌های نفتی اهمیت بیشتری پیدا کرده باشد.

پالایشگاه، نفت خام را به بنزین، گازوئیل، سوخت هواپیما و دیگر فرآورده‌ها تبدیل می‌کند. اگر پالایشگاه‌ها آسیب ببینند یا خوراک کافی دریافت نکنند، ممکن است نفت خام در یک منطقه وجود داشته باشد اما بنزین و گازوئیل کافی برای مصرف‌کننده وجود نداشته باشد.

اکنون نشانه‌های همین مشکل در بازار دیده می‌شود. جنگ در غرب آسیا و حملات اوکراین به پالایشگاه‌های روسیه، همزمان ظرفیت پالایش را تحت فشار قرار داده است. رویترز گزارش داده قیمت گازوئیل در آمریکا به رکورد بالای ۶ دلار در هر گالن رسیده است.

این موضوع از خود نفت خام خطرناک‌تر است، زیرا گازوئیل سوخت کامیون، کشتی، ماشین‌آلات کشاورزی و بسیاری از تجهیزات صنعتی است. وقتی گازوئیل گران می‌شود، اثر آن خیلی زود به کرایه حمل کالا، هزینه تولید و در نهایت قیمت کالاهای مصرفی منتقل می‌شود. از این زاویه، نفت ۱۱۰ دلاری اگر با فرآورده‌های گران و پالایشگاه‌های کم‌توان همراه شود، می‌تواند به مساله‌ای برای کل اقتصاد جهانی تبدیل شود.

■ ذخایر در حال آب رفتن

ذخایر نفت معمولا همانند یک صندوق پس‌انداز برای روز مبادا عمل می‌کنند؛ وقتی عرضه مختل می‌شود، کشورها بخشی از این ذخایر را وارد بازار می‌کنند تا فاصله میان عرضه و تقاضا کمتر شود اما این صندوق نیز بی‌انتها نیست.

آژانس بین‌المللی انرژی اعلام کرده موجودی جهانی نفت با سرعتی معادل ۳٫۱ میلیون بشکه در روز کاهش یافته و به سطحی رسیده که آخرین بار در سال ۲۰۲۳ مشاهده شده بود. این آژانس هشدار داده ذخایر تاکنون نقش مهمی در متعادل کردن بازار داشته‌اند اما همزمان با کوچک شدن حاشیه امن ذخایر و تحت فشار قرار گرفتن نظام پالایشی، ادامه بحران می‌تواند بازار را بسیار شکننده‌تر کند.

اهمیت مساله در اینجاست که بازار نفت فقط با میزان تولید روزانه زنده نمی‌ماند، ذخایر نیز بخشی از امنیت عرضه هستند؛ هرچه ذخایر بیشتر تخلیه شوند، توان کشورها برای مقابله با شوک بعدی کمتر می‌شود. آژانس بین‌المللی انرژی در ماه‌های گذشته نیز از کاهش شدید ذخایر خبر داده بود. در ماه مه، موجودی مشاهده‌شده جهانی ۱۴۳ میلیون بشکه کاهش یافت و سرعت متوسط برداشت از ذخایر از ابتدای جنگ رمضان به حدود ۳٫۸ میلیون بشکه در روز رسید.

اکنون سرعت تخلیه ذخایر دوباره بالا رفته است. این مساله در آستانه فصل سرد اهمیت بیشتری می‌یابد، زیرا کشورها باید همزمان با تأمین مصرف، به فکر بازسازی بخشی از ذخایر خود نیز باشند.

■ قیمت نفت تا کجا بالا می‌رود

پیش‌بینی یک عدد دقیق برای سقف قیمت نفت در شرایط جنگی تقریبا ناممکن است. بازار نفت در این روزها بیشتر از آنکه به مدل‌های عادی عرضه و تقاضا واکنش نشان دهد، به خبرهای امنیتی و احتمال گسترش یا کاهش درگیری واکنش نشان می‌دهد. با این حال، می‌توان چند سناریو را از یکدیگر جدا کرد.

سناریوی نخست، ادامه وضع فعلی است. تنگه هرمز باز می‌ماند اما تردد نفتکش‌ها پایین می‌ماند، صادرات عربستان به‌تدریج ترمیم می‌شود، باب‌المندب کاملا بسته نمی‌شود و بخشی از نفت با مسیرهای جایگزین به بازار می‌رسد. در این حالت، محدوده ۱۰۰ تا ۱۱۰ دلار می‌تواند برای مدتی به منطقه اصلی نوسان برنت تبدیل شود.

سناریوی دوم، تشدید اختلال است. اگر حملات به نفتکش‌ها افزایش یابد، صادرات عربستان بیشتر آسیب ببیند یا باب‌المندب عملا برای بخشی از کشتی‌ها ناامن شود، عبور نفت از مسیرهای جایگزین دشوارتر خواهد شد. در این شرایط، عبور برنت از ۱۱۰ دلار و حرکت به سوی ۱۲۰ دلار کاملا قابل تصور است.

سناریوی سوم، شوک بزرگ‌تر است. اگر تنگه هرمز برای مدت قابل توجهی عملا از چرخه عادی تجارت خارج شود و همزمان مسیرهای جایگزین نیز با مشکل روبه‌رو شوند، بازار وارد مرحله‌ای می‌شود که دیگر افزایش قیمت صرفا با چند دلار اندازه‌گیری نمی‌شود. در آن صورت، رسیدن نفت به ۱۳۰ تا ۱۵۰ دلار می‌تواند در مقاطعی از بحران قابل تصور باشد. این سناریو به معنای وقوع یک اختلال بسیار شدید و گسترده در عرضه جهانی است.

■ جمع‌بندی

بازگشت نفت برنت به محدوده ۱۱۰ دلار حاصل یک اتفاق منفرد نیست. جنگ نفتکش‌ها، افت شدید تردد در تنگه هرمز، هدف قرار گرفتن ساخت‌های انرژی عربستان سعودی، سقوط عرضه عربستان به حدود ۶ میلیون بشکه در روز، گسترش حضور نیروهای انصارالله در اطراف باب‌المندب، اختلال در پالایشگاه‌ها و کاهش سریع ذخایر جهانی، همه دست به دست هم داده‌اند تا بازار نفت را از حالت عادی دور کنند.

با این حال خطر اصلی از خود عدد ۱۱۰ دلار آغاز نمی‌شود، از تداوم آن آغاز می‌شود. اگر قیمت بالا فقط چند روز دوام بیاورد، بازار فرصت سازگاری خواهد داشت. اگر هفته‌ها و ماه‌ها ادامه یابد، گازوئیل، حمل‌ونقل، تولید و تورم نیز وارد داستان می‌شوند و اقتصاد جهان به‌خصوص آمریکا با بحران مواجه خواهد شد. نزدیک شدن به انتخابات میان‌دوره‌ای کنگره آمریکا اهمیت این مساله را دوچندان می‌کند. اینکه با عبور قیمت نفت از مرز ۱۰۰ دلار زمزمه‌های آمریکایی‌ها از طرق مختلف درباره مذاکره بلند می‌شود، گواه اهمیت این موضوع است.

اکنون بازار نفت روی لبه‌ای باریک حرکت می‌کند؛ یک خبر درباره باز شدن مسیرهای دریایی می‌تواند چند دلار از قیمت کم کند و یک حمله تازه می‌تواند دوباره آن را به بالای ۱۱۰ دلار بفرستد. بنابراین پاسخ این پرسش که «نفت تا کجا بالا می‌رود؟» بیش از آنکه در نمودار قیمت پیدا شود، در نقشه خلیج فارس و دریای سرخ نوشته می‌شود. تا زمانی که تنگه هرمز و باب‌المندب ناامن بمانند، پالایشگاه‌ها زیر فشار باشند و ذخایر جهانی آب بروند، سقف قیمت نفت هنوز پیدا نشده است.